

Flugornas herre

Flugornas herre är en filmatisering från 1990 av William Goldings roman med samma namn. Det är en film som på ett plan berättar historien om hur en grupp pojkar strandsatta på en öde ö och hur de alltmer förvildas. Berättelsen kan också ses som en allegori över mänsklighetens historia i en tid av kallt krig och atombombshot.

Rekommenderad från åk 7

En filmhandledning av
Clas österholm

Filmens handling

Några pojkar kämpar febrilt för sina liv bland havets vågor. Pojkarna utgörs av 24 kadetter i åldrarna åtta till femton år från en militärskola, vars flygplan under en resa störtat i havet utanför en obebyggd ö någonstans i tropikerna. Den ende vuxne som överlevt är kapten Benson som är svårt skadad och medvetslös.

Pojkarna tar sig i land med hjälp av en räddningsflotte. Samtliga bär uniform. På stranden samlas de kring Ralph som är ledare för gruppen – man tilltalar honom Sir eller Överste. Piggy, en tjock pojke i glasögon, finner en stor trumpetsnäcka på stranden. Han förklarar för Ralph att om man blåser i den fungerar den som en trumpet. Ralph blåser i snäckan för att sammankalla pojkarna till ett möte. För att hålla ordning på mötena beslutar man att det är bara den som håller i snäckan som får tala, och att för att livet på ön ska fungera måste de ha regler. Förutom Ralph är det Jack som utkristalliserar sig som ledargestalt. Jack är äldst men Ralph är den som vid en omröstning utses som ledare. Jack samlar en grupp pojkar omkring sig som ska ta ansvar för jakten. Piggy får ordet och påpekar att det största problemet är att ingen vet var de är någonstans – hur ska någon kunna hitta dem? Hans konstaterande möts av tystnad.

Den lite eftertänksamme och blyge pojken Simon får vårda den skadade kaptenen medan de andra pojkarna bygger ett läger. Piggy hamnar snart

Sluts scenen i "Flugornas herre", ön står i lågor och "jägarna" har hetsat Ralph ner till stranden – dit amerikanska soldater just anlämt.

i konflikt med Jack som ideligen hävdar att de inte kommer att bli räddade – och han är inte speciellt ledsen för det. Piggy blir upprörd och menar att det är onödigt att skrämra de mindre barnen med sådana påståenden. Jack svarar med att reta Piggy för hans passande smeknamn och några pojkar hakar genast på. Ralph går emellan och skyddar Piggy. Pojkarna beslutar sig för att göra upp en eld på öns bergstopp för att försöka väcka förbipasserande fartygs uppmärksamhet. I brist på tändstickor kommer Piggys glasögon väl till pass. Elden sprider sig emellertid snabbt till ett intilliggande träd som fattar eld.

En kväll berättar Jack en skräckhistoria om ett ohyggligt monster för barnen. En del av dem blir så skrämde att de börjar gråta. Piggy försöker trösta och förklara att det bara är en saga, ingenting att vara rädd för. Efter en tid börjar Ralph bli alltmer bekymrad över situationen på ön – medan Jack och pojkarna runt honom obekymrat leker och njuter. Ralph klandrar dem för att de bara roar sig istället för att ta sitt ansvar

och arbeta. Jack gör sig ironisk över Ralphs präktighet.

Kaptenens tillstånd blir inte bättre och han irrar vid ett tillfälle omkring i djungeln halvt medvetslös. Pojkarna diskuterar vad de ska göra med honom. Han tycks vara rädd. Ska de binda honom, eller helt enkelt göra sig av med honom? Någon säger att kaptenen är sjuk och måste få vård. En annan svarar att han kommer ändå att dö. "Vi måste tänka på oss själva", säger Jack. Samma natt flyr kaptenen lägret och morgonen därpå finner barnen hans kläder på klipporna vid havet. Alla utom Simon tror att kaptenen är död.

Jack och hans jägares upproriskhet blir allt tydligare. För att markera sin särställning målar de sina ansikten med grisblod. En helikopter flyger en dag förbi ön utan att upptäcka deras desperata rop och uppe på berget har elden slocknat. Ralph anklagar Jack för att elden dött. Jack säger att han är trött på Ralphs order, att han tänker bilda en egen stam. Han lämnar platsen med en grupp pojkar i hälarerna.

En storm drar fram över ön och raserar lägret vid stranden samtidigt som konflikten mellan grupperna trappas upp. Allt fler lämnar Ralph för att ansluta sig till Jacks jägare, som alltmer börjar likna en grupp "vildar" med sina "krigsmålningar" och spjut. En natt attackerar jägarna Ralphs läger, stjälar en kniv och skadar i tumulten Piggys glasögon. Kniven kommer väl till pass för att stycka en nyfångad gris. Rituellt offerar Jack och hans jägare grishuvudet som en "gåva" till vad de tror är ett monster som bor i en grotta. Resten av bytet ska förtäras på en fest på kvällen där även Ralph och de andra är inbjudna. När Ralph och Piggy anländer till festen råder en upprymd stämning. Ralph försöker tala Jack till sans men Jack vill inte höra på. Istället sätter han igång en rituell jakt-dans kring elden där en pojke får spela byte medan de andra dansar runt och hugger med spjuten. Stämningen blir mycket hotfull och de hamnar närmast i trans.

Samtidigt befinner sig Simon vid grottan där det förmodade monstret lär husera. Med en självlysande stav i handen letar han sig fram i mörkret och upptäcker att kaptenen ligger död på marken i grottan. Simon rusar genom djungeln mot pojkarna som extatiskt dansar kring elden. När de ser den lysande staven i mörkret tror de att det är monstret som kommer och de attackerar och hugger besinningslöst ihjäl Simon. Morgonen därpå är Ralph förtvivlad och gråter. Han känner sig skyldig och ångerfull för att han inte gjorde något. Piggy försöker trösta honom.

Elden har slocknat i Jacks läger och på natten överfaller Jacks gäng Piggys och Ralphs hydda och tar Piggys glasögon. Piggy blir förkrossad och när Ralph och Piggy senare söker upp Jacks gäng och kräver att få tillbaka glasögonen möts de av glåpord. En av pojkarna på klippan ovanför Piggy knuffar ned ett stort klippblock som träffar honom i huvudet. Piggy dödas och Ralph tvingas rusa iväg med en hagelskur av stenar efter sig. Han är nu ensam. Jack och hans jägare sätter in en febril jakt på Ralph och han försöker gömma sig i djungelns vegetation. Snart blir han emellertid upptäckt och för sitt liv springer han genom den brinnande djungeln mot stranden med de vilt tjutande pojkarna efter sig. När han når stranden faller han handlöst, mitt framför fötterna på en grupp soldater. Sekunderna efter kommer Jack och hans gäng med spjuten i högsta hugg. När de ser soldaterna blir de som paralyserade inför

de förvånade männen som undrar vad som pågår. På marken ligger Ralph chockad och gråter.

Bakgrund

Filmen är baserad på William Goldings debutroman från 1954 – som blev en av efterkrigstidens stora romansuccéer i England, både hos kritiker och publik. Boken har tidigare filmatiserats av Peter Brook i en svartvit version från 1963. Nyinspelningen från 1990 har uppdaterat romanen utan att för den skull vara exakt tidsbestämd. Tydligast signaleras nutid genom att namnge populärkulturella figurer såsom Rambo, Miss Piggy och TV-serien "Alf". Pojkarna i filmen har förövrigt förvandlats från romanens engelska skolpojkar till amerikanska kadetter iförda uniform, som i sig ger ett tidlöst intryck.

Romanen skrevs i en tid när kalla kriget och atombombshottet satte skräck i mänskligheten, vilket i romanen tydliggörs genom att pojkarna är på flykt undan en atombombskatastrof – något som inte framgår i filmen. Historien kan därmed tolkats som en bild av människans vägval inför en osäker framtid. Romanen uppfattades även som en kritik av den gamla imperialistiska tron på britternas civilisatoriska uppgift i världen. När Golding skrev romanen lät han sig inspireras av R.M. Ballantynes äventyrsroman "The Coral Island" från 1857, där en grupp engelska skolpojkar som strandar på en öde ö snabbt skapar sin egen version av det viktoriaiska samhället. Likaså finns referenser till Robinson Crusoe-myten om den västerländska människans förmåga att underkuva naturen och primitiva kulturer. Men Golding är betydligt mer pessimistisk i sin tro på människan och vänder upp och ned på dessa historiers utvecklingsoptimism. I form av ett pojkäventyr skildrar romanen hur pojkarna allt mer förvildas och ger plats åt primitiva instinkter, magiska riter och destruktiv ondska tills undergången är oundviklig.

★ *Flugornas herre* berättar om en grupp pojkar som befinner sig på en ö. Men kan berättelsen även vara en bild för någonting annat? Är *Flugornas herre* en historia om barn, eller är det en skildring av vuxna och om ett samhälle i världen? Kan ön vara en bild av vår jord – ett paradys med till

Filmens huvukontrahenter; Jack och Ralph som representerar var sitt förhållningssätt till vad som är civilisation.

synes oändliga resurser och möjligheter som människan genom maktbegär, krig och folkutrotningar slutligen förintar? Varför använder man symbolik och vilken effekt har tekniken?

Karaktärerna

Det är fyra personer som presenteras som individer och står ut från massans anonymitet; Ralph, Jack, Piggy och Simon. Dessa är samtliga förknippade med tydliga attribut för deras funktion i berättelsen och deras värderingar. Förutom dessa presenteras även ett par tvillingar men de kan snarare tolkas som sinnebilderna av kollektivet, gruppen som en klonad flock utan enskilda individuella drag.

Ralph är inledningsvis den självklare ledaren. Han tilltalas Sir och tycks bära med sig ledarrollen från kadettskolan. Ralph blir ledare för förnufvets falang – men han vill inte kallas för ledare då han menar att det inte behövs någon sådan, det viktiga är samarbete. När Ralph kommer till ön har han armen i bandage vilket signalerar att hans ledarskap är något stukat. Bokens skildring av Ralph är mer komplex, t ex är hans uppträdande mot Piggy till en början inte bättre än de andras, medan han i filmen mer

entydigt tar parti för Piggy.

Jack är filmens mörke karaktär och Ralphs motståndare, men han är också den äventyrslystne och uppriske livsnjutaren. Det är han som först tar av sig på överkroppen och bryter sig därmed ur civilisationens bojar. Han är ledare för jägarna och den grupp som efterhand har den starkaste attraktionskraften på pojkarna; de representerar styrka, mod och frihet – och samtidigt en paradoxal trygghet i gruppen.

Piggy med de starka glasögonen kan ses som den förnuftige sanningsägaren och den som med klarast blick ser deras situation och kan ifrågasätta – mycket tack vare att han verkar vara ny i gruppen och har utifrånperspektivet i behåll. När Jack i filmens inledning berättar skräckhistorien är det Piggy som förstärkt försöker trösta de skrämde barnen. Han besitter stor kunskap och ger ett lite beskäftigt och lillgammalt intryck. Han vet att man kan blåsa i snäckan och att man får trikiner av rätt griskött. Nädstöten mot Piggy, och civilisationen, blir när Jack stjälar hans glasögon – klar-syntheten grumlas och barbariet har segrat. Redan i filmens första del ges signaler om att Piggy kommer att bli ett offer, då han på bergets topp olycksbådande filmas genom eldslågorna. Piggy är också den som behåller sin uniform på under hela sin vistelse på ön. Han är den som gör motstånd, och in i det sista vädjar han om insikt: "Det här är allvarligt. Jag vill bara säga att om vi inte blir räddade så blir vi kvar här en lång tid. Kanske resten av våra liv. Blir vi kvar här kan vi inte bete oss som barn. Vi måste ta oss samman och samarbeta", säger han sekunderna innan han dödas.

Simon är en färdig pojke vars funktion i dramat är den tyste betraktaren – en upplyst (med glowstick) tvivlare och sanningsökare som försöker skapa klarhet. Men till skillnad mot den rationelle Piggy är Simon mer gåtfull och mystisk. Han vandrar ensam i djungeln, tar en ödla som husdjur – som senare brutalt spetsas av en pojkes spjut – han vårdar den skadade kaptenen och känner på sig att denne fortfarande är i livet när alla andra tror att han är död. Det är också Simons drömmar som illustreras i filmen. I första drömmen talar han om för de andra att de kommer att bli räddade. När ingen tror honom kommer kaptenen, som tycks återhämtad från olyckan,

och intygar att det är sant. Andra drömmen handlar om hur en helikopter på låg nivå flyger över ön och släpper en brandbomb i havet. Drömmarna blir som en illustration av ett inledande hopp om räddning som successivt övergår till en mar-drömslik föraning om det brinnande helvete ön ska förvandlas till. Simon tvivlar på att det finns ett monster i grottan. Möjligen anar han att det är kaptenen som befinner sig där, och med en glowstick i handen söker han upp grottan för att möta sanningen. Med sin kunskap hotar han då den ordning som håller Jacks jägare i schack.

Flera detaljer i filmen kan tolkas som symboler, exempelvis uniformerna, elden och stormen: Att pojkarna bär uniform understryker homogeniteten i gruppen, den anonyma massan. Uniformen blir också bilden av den tunna kulturfermisen som successivt skavs av individerna. Men när civilisationen är avskalad klär sig pojkarna istället i "krigsmålningar" vilket kan ses som masker de kan gömma sig bakom för att befria sig från hämningar och ansvar. Att pojkarna är kadetter och bär uniform gör historien komplex. Vad är det egentligen för "civilisation" som finns där ute på andra sidan vattnen? Likaså är det uniformerade amerikanska marinkårssoldater som står för räddningen i filmens slut, vilket har tolkats som en ironi: i den här världen finns inget paradiset där man kan söka sin tillflykt.

Att hålla elden på bergets topp vid liv symboliserar att hålla hoppet om räddningen vid liv – en positiv energi som pojkarna bär på. Men energin vänds snart till en otygglad kraft. Som en föraning sprider sig elden i filmens inledning snabbt och okontrollerbart och ett ensamt träd fattar eld. Händelsen blir till ett symboliskt vägskäl; kunskapens/livets träd förgörs och kontakten är härmed brutet med civilisationen och den genom kunskap förnuftiga människan. När Jack senare får tag på Piggys glasögon för att kunna göra upp eld, har han därmed i en och samma handling tagit död på civilisationens hopp och släppt den förgörande kraften fri vilket resulterar i att hela ön står i lågor när historien är slut.

I filmens värld är aldrig vädret en slump, utan fyller alltid en funktion som en bild av ett mentalt tillstånd. När konflikten mellan barnen i *Flugornas herre* trappas upp så blå-

ser det även upp till storm. Stormen sköljer bort alla försök att bygga en civilisation och är den kraft som slutgiltigt demolerar de sista försöken till att skapa ordning. Stormen blir också en bild av att människan inte kan underkuva naturen. Kvar blir enbart kaos och den livsnödvändiga elden slocknar. Den som bäst överlever detta kaos är Jack.

★ Beskriv Ralph, Jack, Piggy och Simon. Hur utvecklas de under vistelsen på ön? Hur känner vi inför Ralph och Jack – är Jack en elak person? Varför lyssnar ingen till Piggy? Varför mobbas han?

★ Vad är det som gör att pojkarna går över till Jacks grupp, vad attraherar? Är det friheten och flykten undan tråkiga regler? Vad spelar gruppsycket för roll och vad betyder Jacks förtäckta hot om monstret? Varför går inte Ralph och Piggy över till Jack?

★ Beskriv händelser i filmen som visar hur pojkarna successivt "förvildas". Vilka orsaker ligger bakom denna utveckling?

★ Efter Simons död säger Ralph att det var deras fel att Simon dog därför att de inte försökte hindra vad som skedde, och i filmens slutskede säger Ralph till tvillingarna: "Om det händer något är det ert fel. För att ni låter honom göra er till slavar"? Vad menar Ralph i dessa båda situationer?

Två skilda synsätt på livet

Ralph och Jack kan sägas stå för två diametralt skilda synsätt på livet och den situation pojkarna på ön befinner sig i. Ralph lever i en stark tro på att de kommer att räddas. De måste göra det bästa av situationen och med lag, ordning och samarbete ska de under tiden bygga ett samhälle där alla har en plats.

Jack representerar hans motsatt. Han tror inte på någon räddning – så varför bekymra sig när vistelsen på ön är en efterlängtd frihet utan föräldrar, lärare, militärskola och flickor, som han påpekar för Ralph i filmens inledande del. Han säger exempelvis då han fått nog av Ralphs förmaningar: "Jag ska bygga ett läger för jägare och killar som vill ha lite kul, och du kan dra åt helvete!" Det gäller att överleva så länge som möjligt, låta drifterna styra och njuta av friheten, och den som inte följer spelets regler straffas eller för-

görs. Allt är tillåtet då ingen behöver stå till svars för sina handlingar mot någon vuxen.

Filmen kan också tolkas som en kritik mot manssamhället. På ön lever pojkarna i total frånvaro av kvinnor (Jack erkänner emellertid vid ett tillfälle att han saknar tjejer, men då är det ur en ung pojke med nyvaken sexuell nyfikenhet som talar.) Och det är Jacks militärt manliga värld med stereotypa karaktärsdrag såsom mod och styrka som vinner mest gehör, men som samtidigt leder till undergång.

Ralph och Piggy blir till slut ensamma kvar i den ursprungliga gruppen, alla andra har blivit "jägare".

★ Försök formulera de värderingar som Ralph och Jack står för. Fundera på vad Piggy menar när han förtvivalat säger till Ralph efter att man stulit hans glasögon: "Vi gjorde precis så som vuxna hade gjort. Varför fungerade inte det?"

★ Vad ger filmen för bild av människan? Vad gör oss till människor, vad är det mänskliga i oss?

★ Diskutera ett scenario där det funnits flickor med i gruppen, eller om det enbart varit flickor. Hade det hela då utvecklats på något annat vis?

★ Diskutera vad man tycker om filmens slut. Kan man tänka sig ett annat slut? Vad hade till exempel hänt om inte räddningen kommit?

★ Diskutera på vilka grundvalar vår civilisation vilar utifrån begrepp som våld, trygghet, egendom och försörjning. Är det våldet och rädslan för

att mista egendom som är basen för alla samhällsbyggen?

Myten om monstret

Den skadade kaptenen är tilldiktad i filmen och existerar inte i romanen. Hans oförklarliga försvinnande skapar myten om monstret och det odefinierade hotet. I romanen utgörs monstret av en förolyckad fallskärmshoppare vars fallskärm rör sig i vinden och sätter pojkarnas fantasi i rörelse. Boken förklarar även på ett tydligare sätt än filmen pojkarnas fruktan, genom att Simon under ett

epileptiskt anfall tycker sig höra grishuvudet, Flugornas herre, förklara för honom att monstret inte existerar. Det är något som de själva skapat, att skräcken är något som bara finns inom dem.

Tidigt i filmen får vi se hur Jack berättar en skräckhistoria om ett ruskigt monster, och några pojkar börja gråta av rädsla. Jack har därmed planterat skräcken i pojkarnas medvetande för något hotfullt där ute i djungeln. Detta utnyttjar Jack senare när han sprider historien om monstret i grottan och sätter skräck i de pojkar som fortfarande står på Ralphs sida – vilket naturligtvis kan vara ett sätt av honom att "skrämma över" dem till sin grupp. Även efter det att man dödat Simon underbygger Jack skräcken för det okända. Till de vakter som posteras ut säger han: "Var på er vakt för monstret kan ta vilken skepnad som helst." Detta är en ideologisk grund som många religioner i historien vilat på

för att hålla pli på medborgarna, att skrämma med djävulen för att hålla ihop sin församling. Myten om monstret utvecklas också till en sorts primitiv religion med offer, i form av grishuvudet, och extatiska danser.

Titeln *Lord of the Flies*, *Flugornas herre*, refererar till ett gammalt namn i Bibeln, Beelsebul, som kom att betyda Satan, den onde – en gud som kräver grymma människoeffter.

★ Vad är barnen rädda för? Vad har den spökhistoria som Jack berättar i filmens inledning för funktion? Vad är Monstret? Finns det inom barnen själva? Vad krävs för att bryta deras situation, att få dem att se?

★ Hur ska man tolka titeln *Flugornas herre*? Vem är det som är herre? Vad anspelar flugorna på – en pöbel som följer en stark ledare?

Mer att läsa

William Goldings roman *Flugornas herre* finns utgiven på svenska av Bonnier Förlag.

För den som vill fördjupa sin analys av Goldings roman finns exempelvis boken *14 moderna romaner*, Svensklärarserien nr 190, av Kaj Attorps och Tomas Oliv (Svenskläraryöningen och Biblioteksforlaget, 1969) och *A Critical Commentary on William Golding's 'Lord of the Flies'* av Philippa Moody (MacMillan, 1968).

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Manus: Sara Schiff efter romanen av William Golding

Regi: Harry Hook

Foto: Martin Fuhrer

Klippning: Harry Hook

Musik: Philippe Sarde

I ROLLERNA

Ralph – Balthazar Getty

Jack – Chris Furrh

Piggy – Danuel Pipoly

Simon – Badgett Dale

tvillingarna – Andrew Taft & Edward Taft

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 90 minuter

Format: Vidfilm

Ljud: Dolby Stereo

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 5 oktober 1990

DISTRIBUTION

Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102 52 Stockholm, tel 08-665 11 00, fax 08-661 18 20 www.sfi.se

zoom